

“Filosoferen

Rob Bartels was leraar op een basisschool toen hij halverwege de jaren '90 het filosoferen met kinderen 'ontdekte'. Sindsdien is hij zich steeds meer op deze 'fantastische activiteit' gaan toeleggen. Bartels werkt nu nog één dag in de week in het basisonderwijs en twee dagen op de Pabo van Hogeschool Inholland in Alkmaar. Daarnaast onderzoekt hij concepten die bijdragen aan burgerschapsvorming in opdracht van Hogeschool Inholland. Eén van die concepten is 'Democratie leren door filosoferen'.

Waarom moeten kinderen over democratie leren?

"Democratie is niet vanzelfsprekend. Het is een manier van samenleven die we samen moeten onderhouden. De school heeft daar een actieve rol in. Het is iets van alle tijden. Je moet altijd draagvlak blijven creëren voor democratie. Matthew Lipman, de Amerikaanse grondlegger van het filosoferen met kinderen, zei al: 'de democratische samenleving moet alles in het werk stellen zijn burgers tot redelijke individuen op te voeden, individuen met een kritisch denk- en oordeelsvermogen, die ook in staat zijn die vermogens op elkaar af te stemmen'."

Op welke manier draagt filosoferen volgens jou bij aan democratisering?

"Door te filosoferen leren kinderen onder andere dat iedereen gelijk is, ze worden gestimuleerd om naar elkaar te luisteren, op elkaar te reageren, elkaar vragen te stellen. Ook ontwikkelen ze hun oordeelsvermogen. Ze leren hun oordelen te baseren op argumenten. Dat vind ik belangrijk. Ik zie het als een plicht van iedere burger om zich een mening te vormen over belangrijke ontwikkelingen in de samenleving. Wat vind je ervan dat de Olympische Spelen in China plaatsvinden, wat vind jij van de uitlatingen van Wilders en hoe kijk je aan tegen de huidige milieukwesties? We hebben de besluitvorming uitbesteed aan politici, maar we moeten altijd in de gaten blijven houden of het wel gaat zoals wij willen. Het is niet nodig dat we het telkens met elkaar eens worden, want een democratie bestaat juist ook bij de gratie van het meningsverschil. De kracht van het filosoferen is de bereidheid om over verschillen in gesprek te gaan. Als die bereidheid er is, krijg je meer dan een discussie, dan krijg je een dialoog."

Kan elk kind filosoferen?

"Elk kind doet het! Elk mens stelt de basisvragen over het leven waar ook de grote filosofen zich mee bezig hielden. Denk aan vragen zoals 'Wie ben ik?', 'Waar was ik toen ik er nog niet was?', 'Zie jij precies wat ik zie?' en 'Bestaat er buiten deze wereld nog iets anders?'. Ook kinderen vragen zich dit soort dingen af. Je hoeft ze dus alleen maar de ruimte te geven om deze vragen samen verder te onderzoeken. Door jouw inzichten te delen en naar gezichtspunten van anderen te luisteren, krijgen de antwoorden meer kwaliteit en betekenis. Soms wordt er wel eens gezegd dat filosofie een soft vak is zonder foute antwoorden. Dat is wel een beetje kort door de bocht. Natuurlijk, je moet de antwoorden zelf ontwikkelen en er is geen goed of fout. Maar je kunt bijvoorbeeld wel beter nadenken. In de groep kun je dat systematisch doen door te kijken naar wat de redenen zijn voor een bepaalde opvatting. Daarna kun je nog nagaan of de genoemde redenen en argumenten wel kloppen."

Wat zijn de regels bij filosoferen in de klas?

"Om te beginnen belasten we het filosoferen niet met een doelstelling. Filosoferen draagt bij aan het sociale klimaat en aan de ontwikkeling van sociale competenties, maar niet door er gericht aan te werken. Als je het verminderen van pesten als doel zou kiezen, dan ga je daarmee voorbij aan de kern van filosoferen: vrije ruimte. De kinderen mogen alles zeggen wat ze denken. Dat kunnen soms ook best radicale gedachten zijn. Als je maar authentiek blijft en bereid bent om er met elkaar over in gesprek te gaan, kun je alles zeggen. In die vrije ruimte kunnen kinderen zichzelf uiten en dat levert een positieve bijdrage aan het sociale klimaat. Het is dus niet nodig om over pesten of democratie te praten om op

portret
portret
portret

net leerlingen draagt bij aan sociaal klimaat in klas”

die vlakken toch effect te zien. Een andere regel is dat je het filosoferen geregeld moet doen, minimaal eens in de twee weken. Dan krijgen kinderen de kans de genoemde competenties te ontwikkelen. Wie wil beginnen met filosoferen in de klas raad ik aan een van de bestaande methodes te gebruiken als houvast. Of kijk eens op www.wijsneus.org of www.kinderfilosofie.nl voor meer informatie en lestitips.”

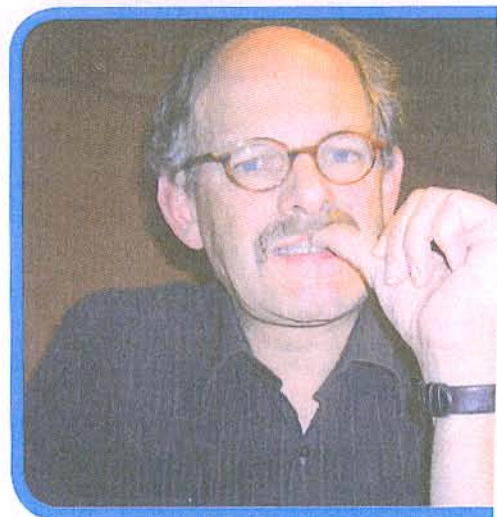
Hoe onderzoek je of filosoferen met kinderen daadwerkelijk bijdraagt aan democratische burgerschapsvorming?

“Aan het onderzoek werken ruim veertig leraren en hun klassen mee. Zij werken met het materiaal ‘Democratie leren door filosoferen’. Het is een gewoon filosofieprogramma dat geen speciale nadruk legt op democratisering en het biedt mogelijkheden voor alle groepen. In de eerste fase van het onderzoek kijken we vooral naar hoe kinderen handelen tijdens het filosoferen. Doen ze dat op een democratische manier? Hebben ze invloed op het proces, kunnen ze hun mening vrij uiten en doen ze dat ook? Door middel van enquêtes, observaties van gesprekken en interviews verzamelen we onze onderzoeksgegevens. In een volgende fase van het onderzoek gaan we ook kijken of de competenties en houding die kinderen tijdens het filosoferen tonen, ook te zien zijn buiten de filosofiemomenten, zoals bijvoorbeeld in de pauze of tijdens gesprekken of conflicten.”

ouder worden, komen ze ook steeds spontaner met argumenten en onderbouwingen voor hun mening. Wat ook naar voren komt uit het onderzoek, is dat kinderen zelf antwoorden, onafhankelijk van anderen. En hoewel kinderen het vervelend vinden als een ander het niet met ze eens is, worden verschillen van mening tijdens het filosoferen wel gewaardeerd. Dat maakt het spannender en leuker. Wel vinden de kinderen het moeilijk om nieuwe argumenten te bedenken als ze hun standpunt moeten verdedigen. Heel erg leuk is het enthousiasme van de deelnemende leerkrachten. Eigenlijk is dat al zo sinds ik me met kinderfilosofie ben gaan bezighouden. Overal waar je filosofie met kinderen introduceert slaat het aan.”

Waarom zou iedere docent in het basisonderwijs met zijn leerlingen moeten filosoferen?

“Leraren zijn gewend om kinderen naar een bepaald inzicht te leiden. Dat is heel nuttig, maar dat op een vast moment in de week even loslaten en de kinderen vrij laten vertellen over hoe zij dingen begrijpen en zien, is geweldig. Filosoferen met kinderen was voor mij een gouden ontdekking. Het is een fantastische activiteit die een heel nieuw contact in de klas teweegbrengt en het sociale klimaat ten goede komt. Echt, je doet jezelf en de kinderen tekort als je niet met ze filosofeert.”

“De kracht van het filosoferen is de bereidheid om over verschillen in gesprek te gaan”

Kun je al iets vertellen over de resultaten van het onderzoek tot nu toe?

“Wat ons opvalt, is dat het toch vooral de leraren zijn die tijdens het filosoferen de vragen stellen en hierdoor geven ze ook richting aan het gesprek. Het uitgangspunt is juist dat de kinderen zelf vragen stellen. Zij stellen wel vragen aan elkaar, zoals ‘waarom vind je dat en kun je dat bewijzen?’. Dit soort vragen stellen ze vanaf een jaar of vijf. Naarmate kinderen

www.xs4all.nl/~rob1sept
www.kinderfilosofie.nl
www.wijsneus.org

